

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanislaw Swadzba,
Grazyna Wolska, Urszula Zagora-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Lopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Szwajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Małgorzata Solarz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WADY I ZALETY MIKROPOŻYCZEK JAKO NARZĘDZIA INKLUZJI FINANSOWEJ SPRZYJAJĄCEGO WZROSTOWI DOBROBYTU

Streszczenie: Wykluczenie finansowe to czynnik ograniczający dobrobyt, który należy rozumieć jako miarę zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych (w tym społecznych). Celem artykułu jest zidentyfikowanie zalet i wad mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu. Wśród zalet można wskazać na udział w likwidacji ubóstwa i polepszeniu sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych. Ponadto mikropożyczki są instrumentem walki z bezrobociem, wzmacniają przedsiębiorczość oraz dają kobietom szansę awansu społecznego. Z kolei wady mikropożyczek to m.in. niebezpieczeństwo wystąpienia nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych i groźba nadużycia ze strony instytucji mikropożyczkowych.

Słowa kluczowe: mikropożyczki, dobrobyt, wykluczenie finansowe, inkluzja finansowa.

1. Wstęp

Każdy człowiek pragnie, aby dobrobyt stał się jego udziałem, oznacza on bowiem godziwe i dostatnie życie. O jakości życia świadczy odpowiedni byt materialny oraz dobry stan ducha, a więc jest to jakość warunków pracy, mieszkania, jakość i ilość spożywanych artykułów, stan zdrowia, dostęp do dóbr kultury, poczucie bezpieczeństwa, godności, sprawiedliwości itd. Wysokość dobrobytu zależna jest od wielu czynników, wśród których na szczególną uwagę zasługuje problem wykluczenia finansowego. Przejawia się on brakiem dostępu pewnych osób do rynku finansowego oraz niemożnością skorzystania z oferowanych tam produktów i usług finansowych. W opublikowanym przez Bank Światowy raporcie *The Financial Access 2010. The State of financial inclusion Through of Crisis* zamieszczono dane obrazujące, jakie działania inkluzyjne są realizowane najczęściej. Okazuje się, że 45% spośród 142 ankietowanych państw podejmuje walkę z wykluczeniem finansowym w obszarze mikrofinansowania¹, czyli świadczenia usług finansowych na rzecz ubogich warstw społeczeństwa.

¹ *Financial Access 2010. The State of financial inclusion Through of Crisis*, The CGAP/The World Bank Group, Washington 2010, s. 19-20.

Celem niniejszego opracowania jest próba zidentyfikowania wad i zalet mikro-pożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego poprawie dobrobytu, a tym samym decydującego o jakości życia.

2. Wykluczenie finansowe jako czynnik ograniczający dobrobyt

Dobrobyt to kategoria, która od lat stanowi przedmiot rozważań naukowców różnych dziedzin. Z jednej strony pojmowany jest jako użyteczność określonego zestawu dóbr i usług, a z drugiej strony w metryce pieniężnej rozumiany jest on jako użyteczność dochodu niezbędnego do zakupu tych dóbr i usług. W tym kontekście przyjmuje się założenie, że im wyższy dochód, tym większy dobrobyt (użyteczność dochodu, zamożność)². Obecnie coraz częściej podawane jest w wątpliwość twierdzenie, że *do szczęścia i poprawy jakości życia prowadzi wyłącznie pomnażanie dóbr materialnych*. Odpowiedzi na pytanie o wzajemne korelacje między szczęściem a materialnym dobrobytem poszukiwali filozofowie różnych epok, dochodząc czasami do sprzecznych wniosków. Średniowieczna myśl chrześcijańska podkreślała, przywołując np. opowieść o wielbłądzie i uchu igielnym, że dostatek materialny może stanowić poważną przeszkodę w osiągnięciu szczęścia (Mk 10, 25)³. Tymczasem filozofia utylitarystyczna zwróciła uwagę na możliwości, jakie w dążeniu do odczucia przyjemności czy szczęścia pełnią dobra materialne i co więcej, utylitarystyczny, a dokładniej welfaryzm stał się filozoficzną kanwą wielu ekonomicznych teorii dobrobytu⁴.

Współcześnie dobrobyt nie jest już rozumiany jak w czasach A.C. Pigou (1920 r.) jako maksimum materialnej produkcji dóbr w gospodarce narodowej, lecz jako miara zaspokojenia obejmuje potrzeby zarówno materialne, jak i niematerialne (psychiczne oraz społeczne). Dobrobyt jest więc zależny od sytuacji oświaty, służby zdrowia i ochrony środowiska w danym kraju. Przedstawiciele ekonomii zrównoważonego rozwoju posługują się w tym kontekście pojęciem *jakość życia*⁵.

Utylitarystyczna podstawa koncepcji dobrobytu jest niewystarczająca również dla takich ekonomistów, jak laureat Nagrody Nobla Amartya Sen. W swoim opracowaniu *On Economic Inequality* z 1997 r. podkreśla on, że dobrobyt to coś więcej niż zamożność ekonomiczna, która jest tylko środkiem do osiągnięcia dobrobytu, a nie celem samym w sobie. Sen zdecydowanie odrzuca koncepcję rozwoju jako prostego przyrostu produktu krajowego brutto. Rozwój postrzega zawsze przez pryzmat wolności oraz poszerzania ludzkich swobód i możliwości. Twierdzi, że polega on

² *Dobrobyt społeczny, nierówności i sprawiedliwość dystrybucyjna*, red. S.M. Kot, A. Małowski, A. Węgrzecki, Wydawnictwo AE, Kraków 2004, s. 108.

³ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2009, s. 2235.

⁴ *Dobrobyt społeczny...*, s. 109.

⁵ H. Rogall, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*, Zysk i S-ka, Poznań 2010, s. 57.

na usuwaniu różnego typu zniewoleń, które pozostawiają ludziom niewielki wybór i znikome szanse realizacji przemyślanego działania. Według Sena ubóstwo to „nie-dostatek podstawowych możliwości”, a zatem nie utożsamia on tej kategorii ekonomicznej tylko z niewystarczającym dochodem⁶.

Rozważając sytuację ekonomiczną gospodarstwa domowego, należy poddać ocenie następujące kategorie z zakresu finansów osobistych: majątek analizowanego podmiotu oraz jego dochody i wydatki. Te ostatnie mają bezpośredni wpływ na kształt budżetu gospodarstwa domowego, którego wielkość oraz umiejętność zarządzania nim współdecydują o jakości życia. Dzieje się tak, ponieważ możliwości finansowe determinują bardzo ważne aspekty funkcjonowania gospodarstw domowych, jak np. realizacja potrzeb edukacyjnych czy zdrowotnych, poczucie integracji społecznej, stopień zadowolenia z ilości wolnego czasu oraz form jego spędzania. Wśród wielu czynników wpływających na kształt budżetu gospodarstw domowych znajdują się możliwości korzystania z odpowiednich produktów i usług finansowych, gdyż pozwalają:

- pozyskać środki finansowe niezbędne do rozpoczęcia własnej działalności, stanowiącej niekiedy podstawowe źródło utrzymania rodziny,
- zakupić na kredyt nieruchomość podnoszącą poziom życia,
- wyrównywać czasowe niedobory środków pieniężnych w budżecie gospodarstwa domowego, spowodowane sezonowością wykonywanej pracy,
- pomnażać nawet skromne oszczędności dzięki produktom depozytowym,
- nabyć za niewielką składkę polisę ubezpieczeniową chroniącą przed stratami finansowymi i nieprzewidywanymi wydatkami, które mogą nastąpić wskutek śmierci żywiciela rodziny, jego choroby, utraty domostwa itd.

Całkowity brak tych możliwości lub znaczne ich upośledzenie wiąże się ze zjawiskiem wykluczenia finansowego osób fizycznych. Tym społeczno-ekonomicznym problemem, z którym boryka się współczesny świat, zajęły się takie instytucje, jak Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Komisja Europejska. Ta ostatnia w raporcie z 2008 r. podjęła się zadania zdefiniowania tego zagadnienia i według jej ekspertów wykluczenie finansowe oznacza proces, w którym obywatele doświadczają problemów w dostępie do i/lub korzystaniu z produktów i usług finansowych oferowanych na głównym rynku (*mainstream market*), które są odpowiednie do ich potrzeb i umożliwiają im prowadzenie normalnego życia w społeczeństwie⁷. Zgodnie z teorią Sena taka sytuacja prowadzi do ubóstwa rozumianego wprost jako pozbawienie możliwości zaciągnięcia pożyczki niezbędnej do rozpoczęcia własnej działalności oraz osiągania z niej dochodów, jak i pojmowanego w sposób pośredni jako swego rodzaju zniewolenie, niedostatek podstawowych możliwości.

⁶ P. Bagiński, *Amartya Sen i jego koncepcja wyjścia ze stanu ubóstwa poprzez poszerzenie zakresu wolności*, [w:] *Dialogi o rozwoju – Ubóstwo*, red. B. Lisocka-Jaegermann, Global Development Research Group 2007, nr 1, s. 63-64.

⁷ *Financial services provision and prevention of financial exclusion*, ed. L. Anderloni, European Commission, 2008, s. 9.

3. Mikropożyczki jako narzędzie inkluzji finansowej

Działania, które mają na celu zapobiegać niepożądanemu społecznie zjawisku ekskluzji finansowej oraz przywracać osoby wykluczone do systemu finansowego, określane są mianem inkluzji. Do walki z wykluczeniem finansowym wykorzystywane są różne instrumenty odpowiednie dla poszczególnych grup społecznych dotkniętych problemem wykluczenia finansowego, tj. głównie ludzi ubogich, starszych, nadmiernie zadłużonych, bezrobotnych, osób słabo wykształconych i zamieszkujących obszary wiejskie.

Cytowany we wstępie opracowania raport Banku Światowego z 2010 r. wskazuje, że 45% spośród 142 ankietowanych państw podejmuje walkę z problemem wykluczenia finansowego w obszarze mikrofinansowania⁸. Pojęcie to należy interpretować jako świadczenie usług kierowanych do ubogich grup społecznych przez formalnych pośredników finansowych. Zostało ono wprowadzone do literatury przedmiotu stosunkowo niedawno – w obecnej dekadzie, wcześniej bowiem koncentrowano się głównie na udzielaniu ubogim gospodarstwom domowym niskokwotowych pożyczek, stąd właśnie od mikrokredytów rozpoczęła się epoka mikrofinansowania. Od tamtej pory instytucje mikrofinansowe znacznie poszerzyły ofertę swoich produktów, obecnie oprócz mikropożyczek można w niej znaleźć mikrooszczędności oraz mikroubezpieczenia.

Początki koncepcji mikropożyczek sięgają lat 70. XX wieku, jednak znaczną popularność przyniosła im dopiero Nagroda Nobla, jaką w 2006 r. otrzymał M. Yunus, twórca Grameen Banku w Bangladeszu. Mikrokredyty są relatywnie nowym i wciąż ewoluującym instrumentem finansowym. Ich nadrzędnym celem jest dostarczanie pieniędzy osobom niemającym dostępu do środków finansowych, z przeznaczeniem na rozpoczęcie lub rozwinięcie własnej działalności gospodarczej⁹. Chociaż mikropożyczki wywodzą się z krajów Azji, współcześnie idea mikrofinansowania ma charakter globalny, tzn. dotyczy zarówno krajów biednych, jak i wysoko rozwiniętych (np. Stany Zjednoczone, Francja, Norwegia, Finlandia). W tym drugim przypadku mikropożyczki utożsamiane są z funduszami adresowanymi do debiutujących przedsiębiorców – często ludzi młodych, wykształconych, stąd określa się je jako środki finansowe wykorzystywane przez mikroprzedsiębiorstwa lub służące wprost zakładaniu mikroprzedsiębiorstw¹⁰. M. Unterberg podkreśla, że mikropożyczki pomagają rozwiązać problem niewłaściwej alokacji kredytów na rozwiniętych rynkach finansowych. Wobec powyższego ich rola sprowadza się przede wszystkim do stworzenia dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania dla osób pozbawionych takiej możliwości. Jednak znaczenie tego instrumentu jest nieco inne w krajach rozwijają-

⁸ *Financial Access 2010...*, s. 19-20.

⁹ B. Mikołajczyk, A. Kurczewska, *Mikrokredyty w Europie sposobem na pobudzenie przedsiębiorczości i walkę z wykluczeniem społecznym*, Difin, Warszawa 2011, s. 8.

¹⁰ Tamże, s. 17.

cych się i rozwiniętych. Ze względu na ograniczone ramy objętościowe niniejszego opracowania uwaga w dalszej jego części zostanie skoncentrowana na najuboższych regionach świata, gdzie wskaźnik wykluczenia finansowego jest najwyższy i wynosi 64%¹¹.

4. Zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu

Działalność jednej z najstarszych i najbardziej znanych instytucji mikrofinansowych – Grameen Banku koncentruje się na udzielaniu kredytów bez zabezpieczenia mieszkańcom wsi nieposiadającym własnej ziemi, w celu podjęcia przez nich działalności zarobkowej. Oprócz tego typu mikropożyczek określanych mianem „biznesowych” można zaciągnąć dług na cele: mieszkaniowe (średnia wysokość kredytu to równowartość 300 USD) i edukacyjne (kredytobiorcą jest student, który powinien zacząć spłacać kredyt w ciągu roku od zakończenia studiów), ponadto fundowane są stypendia na zasadzie konkursu świadectw dla najlepszych uczniów – dzieci kredytobiorców czy formy pomocy „kryzysowej” w razie klęsk żywiołowych¹². Mikropożyczki, z jednej strony, pozwalają zrealizować marzenia o własnej działalności gospodarczej, z której dochody przeznaczane są na utrzymanie rodziny. Z drugiej strony, dostęp do tego typu produktów finansowych ułatwia zarządzanie bieżącymi i przyszłymi finansami gospodarstwa domowego, np. pozwala wyrównać chwilowe niedobory środków finansowych i przetrwać „sezon głodu” oraz zabezpiecza przed popadnięciem w głębszą biedę z powodu takich zdarzeń losowych, jak choroba czy wypadek głównego żywiciela rodziny.

Według stanu na koniec kwietnia 2011 r. sieć Grameen Banku liczyła 2565 oddziałów zlokalizowanych na terenie 81 379 wsi Bangladeszu. Od początku swojej działalności bank udzielił kredytów ponad 8,3 mln osób fizycznych o łącznej wartości 10,6 mld USD¹³. Wspomniany Grameen Bank to przecież tylko jedna z instytucji działających na rynku mikropożyczek. Jak wynika z danych liczbowych zamieszczonych w *State of the Microcredit Summit Campaign Report 2012*, tego rodzaju podmiotów finansowych działa ponad 3,5 tys. (rys. 1). W tym samym raporcie można odnaleźć informację, że do końca 2010 r. instytucje mikropożyczkowe obsługiwały 205 314 502 klientów, z tego 137 547 441 zaliczanych do grupy najuboższych¹⁴. Zakładając, że gospodarstwo domowe w krajach rozwijających się liczy średnio

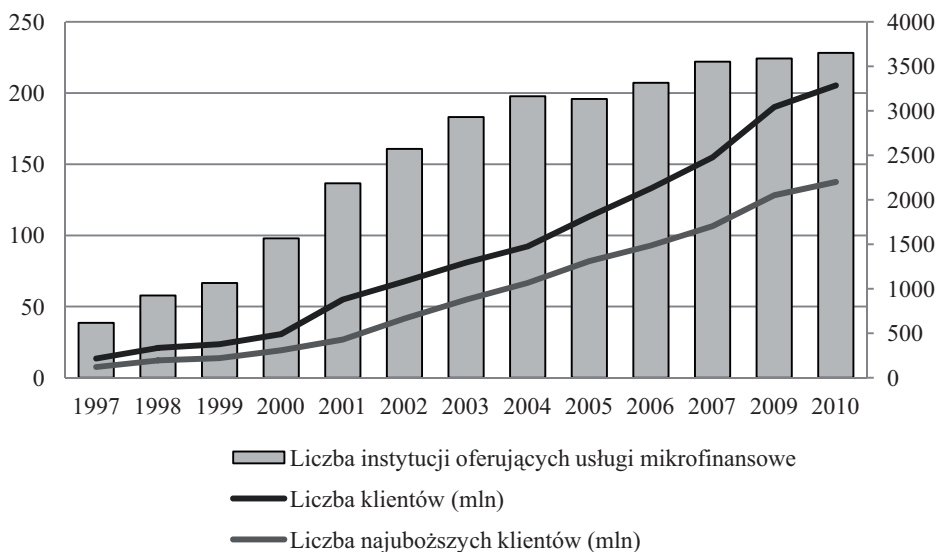
¹¹ *Access to Financial Services and the Financial Inclusion Agenda around the World: A Cross-Country Analysis with a New Data Set*, The CGAP/The World Bank, Washington 2011, s. 3.

¹² E. Janikowska, *W jaki sposób mikrofinansowanie pomaga w walce z ubóstwem. Studium przypadku Grameen Bank*, „Ekonomia Społeczna” 2011, nr 2, s. 79.

¹³ Tamże, s. 77.

¹⁴ Najuboższy klient (*the poorest client*) to osoba żyjąca za mniej niż 1,25 USD dziennie, zob. J.P. Maes, L.R. Reed, *State of the Microcredit Summit Campaign Report 2012*. http://www.microcredit-summit.org/pubs/reports/socr/2012/WEB_SOCR-2012_English.pdf, 30.03.2012, s. 33.

5 członków, można uogólnić, że mikropożyczki trafiły do 687,7 mln osób, co daje więcej ludzi niż w całej populacji Unii Europejskiej oraz Rosji¹⁵.

Rys. 1. Liczba klientów i instytucji oferujących usługi mikrofinansowe w latach 1997-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie J.P. Maes, L.R. Reed, *State of the Microcredit Summit Campaign Report 2012*. http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2012/WEB_SOCR-2012_English.pdf, 30.03.2012, s. 35.

W latach 1997-2010 liczba najuboższych mikropożyczkobiorców wzrosła z 7,6 mln pod koniec 1997 r. do 137,5 mln na koniec 2010 r., co stanowi wzrost o 1710% podczas analizowanych trzynastu lat¹⁶. Przedstawione dane statystyczne obrazują dynamikę zmian, jaka miała miejsce na rynku mikropożyczek, jednak nie pozwalają ocenić ich charakteru. Eksperti, wypowiadając się na temat wpływu mikropożyczek na sytuację finansową poszczególnych gospodarstw domowych czy całych społeczności lokalnych, mają świadomość trudności z dokonaniem właściwej oceny. Pierwszy problem, jaki się tu pojawia, dotyczy gromadzenia danych liczbowych i czasu potrzebnego na to, aby poszczególne gospodarstwa domowe zaczęły odczuwać korzyści finansowe. Druga niedogodność wiąże się z tym, że ze względu na rosnącą skalę mikrofinansów, coraz trudniej znaleźć jednorodny obszar geograficzny, na których żyją klienci korzystający i niekorzystający z produktów mikrofinansowych¹⁷.

¹⁵ Tamże, s. 3.

¹⁶ J.P. Maes, L.R. Reed, wyd. cyt., s. 3.

¹⁷ Por. B.A. Aghion, J. Morduch, *Ekonomia mikrofinansów*, Wydawnictwo AnWero, Gdańsk 2009, s. 245-274.

Niemniej jednak wyniki różnych niezależnych badań, np. autorstwa K.D. Yale i D.J. Zinmana, którzy analizowali rynek na Filipinach, czy A. Banerjee, E. Duflo i innych z Jameel Poverty Action MIT Lab, którzy badali mikroprzedsiębiorców w wiosce Hyderabad w Indiach¹⁸, świadczą o poprawie sytuacji materialnej wielu ubogich gospodarstw domowych. Z kolei w sierpniu 2010 r. Microcredit Summit Campaign opublikowała dane z obserwacji przeprowadzonych w Bangladeszu, które wskazały, że w ciągu ostatnich 19 lat (1990-2008) blisko 2 mln rodzin (tj. ok. 10 mln osób) korzystających z mikropożyczek przekroczyło próg ubóstwa, określony jako możliwość wydatkowania na bieżące utrzymanie sumy odpowiadającej 1,25 USD na jedną osobę dziennie¹⁹. Niewątpliwie świadczy to o korzyściach płynących z realizacji programów mikropożyczkowych, przejawiających się redukcją ubóstwa i polepszeniem sytuacji materialnej wielu gospodarstw domowych.

Za zaletę mikrofinansowania należy uznać również to, że zmienia się przeznaczenie środków publicznych. Nie trafiają one wprost jako zasiłki do osób ubogich, ale dofinansowują działalność instytucji mikrofinansowych, które to udzielają wsparcia finansowego na rozwój mikroprzedsiębiorstw. Tym samym mikropożyczki wzmacniają przedsiębiorczość i dają zatrudnienie. Taka pomoc ze strony państwa zgodna z maksymą, aby potrzebującym „dać wędkę, a nie rybę”, w dłuższej perspektywie czasu zdecydowanie bardziej sprzyja rozwojowi państwa rozumianego jak ogół społeczeństwa. Oczywiście nie wszystkie nowo powstałe mikroprzedsiębiorstwa generują zyski, część z nich bankrutuje. Jak pokazują wyniki badania przeprowadzonego w połowie lat 90. ubiegłego stulecia przez boliwijski BancoSol, ok. 25% powstałych dzięki mikropożyczkom firm odniosło sukces finansowy, ale aż 10-15% zanotowało straty²⁰.

Uczestnictwo w programach mikropożyczkowych może wpływać na sytuację gospodarstw domowych na wiele sposobów, mikropożyczki przyczyniają się np. do głębokich, pozytywnych zmian społecznych. Dochody uzyskiwane z własnej działalności gospodarczej, której prowadzenie rozpoczęto dzięki mikrowsparciu finansowemu, pozwalają posłać dzieci do szkoły, podnieść standardy higieny i żywienia, co przekłada się na poprawę zdrowia fizycznego i psychicznego członków rodzin mikropożyczkobiorców²¹. Znaczącą rolę w tych przemianach odgrywają instytucje mikropożyczkowe. Grameen Bank opracował i upowszechnił „Szesnaście postanowień”, które musieli podjąć potencjalni pożyczkobiorcy, aby uzyskać wsparcie finansowe. Obejmowały one m.in. dbanie o dobrobyt rodziny, poprawę warunków mieszkaniowych, zapewnienie edukacji dzieci, dbanie o zdrowie i bogatą w witaminy dietę, planowanie rodziny oraz świadome macierzyństwo, przeciwstawianie się wydawaniu dzieci za mąż. Postanowienia były sformułowane w sposób, który

¹⁸ *Measuring the impact of Microfinance: our perspective*, <http://www.grameenfoundation.org/sites/default/files/Measuring%20the%20Impact%20of%20Microfinance.pdf>, 10.03.2012, s. 1.

¹⁹ J. P. Maes, L.R. Reed, wyd. cyt., s. 4.

²⁰ B.A. Aghion., J. Morduch, wyd. cyt., s. 246.

²¹ *Measuring the impact of Microfinance ...*, s. 1.

wytyczał „plan działania” w skali mikro dla każdego kredytobiorcy²². W efekcie mikropożyczki przyczyniają się do wzrostu dobrobytu gospodarstw domowych w wymiarze zarówno materialnym, jak i pozafinansowym, wpływając na poprawę jakości życia.

Podstawowym problemem osób ubogich jest nie tyle brak zdolności czy niezaradność, ale brak dostępu do odpowiednich źródeł finansowania²³. Stąd rola mikropożyczek, jako instrumentu inkluzji finansowej, sprowadza się do wzmacniania przedsiębiorczości, a tym samym umożliwienia rozwoju osobistego potencjalnych pożyczkobiorców, w tym kobiet, które stanowiły na koniec 2010 r. aż 82,3% klientów instytucji mikrofinansowych. Warto nadmienić, że liczba kobiet zaciągających mikropożyczki w ostatnich latach dynamicznie wzrastała. Na koniec 1999 r. było 10,3 mln mikropożyczkobiorców płci żeńskiej, podczas gdy na koniec 2010 r. ich liczba wynosiła już 113,1 mln, co daje niemal 1000-procentowy wzrost w ciągu 11 lat²⁴.

Kobiety uczestniczące w programach mikrofinansowych mają możliwość awansu społecznego, albowiem dzięki podjęciu pracy zarobkowej stają się „aktywnym ekonomicznym” gospodarstw domowych, które współtworzą²⁵. Wyniki badań przeprowadzonych w azjatyckich wsiach, gdzie działają instytucje mikrofinansowe, wskazują, że na tych obszarach zmniejszył się wskaźnik analfabetyzmu wśród kobiet, częściej dysponują one własnym kapitałem lub majątkiem (jak np. ziemia), biorą udział w podejmowaniu decyzji dotyczących gospodarstwa domowego, rzadziej są ofiarami przemocy w rodzinie, polepszyły się relacje kobiet z mężami i ich rodzinami, a nawet zmniejszył się wskaźnik rozwodów²⁶.

5. Wady mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu

Mikropożyczki są skutecznym narzędziem inkluzji finansowej, dostarczają bowiem wielu korzyści osobom dotkniętym wykluczeniem finansowym. Dzięki nim poprawił się dostęp do podstawowych produktów i usług finansowych dla milionów ubogich gospodarstw domowych. Popularność koncepcji mikrofinansowania w ostatnich latach gwałtownie wzrosła, a tym samym zwiększyła się liczba podmiotów oferujących mikropożyczki. W wielu krajach, również rozwijających się, klienci mogą korzystać z oferty konkurujących ze sobą pożyczkodawców. Wydawać by się mogło, że większa podaż powinna się przełożyć na niższą cenę produktów, a więc wiązać się z samymi korzyściami. Niestety, brak standardów i jednolitych procedur

²² E. Janikowska, wyd. cyt., s. 81.

²³ B. Mikołajczyk, A. Kurczewska, wyd. cyt., s. 15.

²⁴ J.P. Maes, L.R. Reed, wyd. cyt., s. 36.

²⁵ E. Janikowska, wyd. cyt., s. 81.

²⁶ Szerzej zob.: A. Dowla, D. Barua, *The Poor Always Pay Back. The Grameen II Story*, Kumarian Press, Bloomfield 2006, s. 36-41, 45-53.

udzielania mikropożyczek oraz bardzo niska świadomość finansowa potencjalnych mikropożyczkobiorców zwiększa ryzyko ich nadmiernego zadłużenia. Tę ostatnią kategorię należy rozumieć jako sytuację, w której podmiot nie ma możliwości spłacenia wszystkich swoich długów lub gdy istnieje poważne zagrożenie, że nie będzie w stanie tego zrobić w momencie upływu terminu spłaty. Coraz częściej można wskazać na ubogie gospodarstwa domowe zadłużone jednocześnie u dwóch, trzech mikropożyczkodawców głównie ze względu na problemy z zachowaniem płynności finansowej. Wówczas raty względem jednej instytucji spłacają pożyczkę zaciągniętą w drugiej i tak pożyczkobiorcy popadają w pętlę zadłużeniową.

Z drugiej strony część mikropożyczek skierowana jest do mieszkańców bardzo zaniedbanych i ubogich wsi, którzy większość otrzymanych środków przeznaczają na pokrycie bieżących wydatków, nie dokonując żadnych inwestycji, z których osiągaliby dochody umożliwiające późniejszą spłatę rat. W takiej sytuacji wcześniej czy później pojawiają się problemy z terminowym regulowaniem zobowiązań.

Na problem nadmiernego zadłużenia występujący na rynku mikropożyczek zwrócili uwagę naukowcy z Uniwersytetu w Zurichu – V. Kappel, A. Krauss, L. Lontzek. Podjęli się oni nawet próby opracowania Wskaźnika Wczesnego Ostrzeżenia (*Early Warning Index*) przed nadmiernym zadłużeniem²⁷. Poza tym wskazali na trzy negatywne konsekwencje tego zjawiska dla rynku mikropożyczek. Po pierwsze, zamiast poprawy sytuacji ekonomicznej danego gospodarstwa domowego ma miejsce pogłębienie ubóstwa, dochodzi do tego poczucie wstydu, bezradności, a narastający stres może doprowadzić do załamania nerwowego czy samobójstwa. Po drugie, nadmierne zadłużenie może utrudniać rozwój rynku mikropożyczek poprzez utratę zaufania w relacji klient-instytucja finansowa. Po trzecie, pojawia się problem psucia jakości portfela pożyczkowego, co sprawia, że wzrasta ryzyko podmiotów inwestujących w branżę mikrofinansów²⁸.

Niekiedy słabym ogniwem rynku mikropożyczek są same instytucje oferujące tego typu produkty. Często obserwuje się nepotyzm urzędników decydujących o przyznaniu pożyczki, a wręcz bywa, że pojawia się zjawisko korupcji wśród decydentów²⁹. W drugiej połowie 2010 r. wystąpiły przypadki samobójstw wśród zdesperowanych pożyczkobiorczyń SKS Microfinance w Indiach, mających trudności w spłacie zaciągniętych zobowiązań. Wymieniona instytucja powstała w 1997 r. jako organizacja *non-profit* i w pierwszych latach swojej działalności współpracowała z Grameen Bankiem. W 2005 r. nastąpiło jej przekształcenie w niebankową instytucję finansową podlegającą nadzorowi Banku Centralnego Indii. Sukces przyciągnął nowych inwestorów, fundusze *venture capital* o charakterze komercyjnym. Pięć lat później akcje SKS Microfinance zostały upublicznione – spółka jest notowa-

²⁷ V. Kappel, A. Krauss, L. Lontzek, *Over-indebtedness and Microfinance. Constructing an Early Warning Index*, Center for Microfinance – University of Zurich, Zurich 2010, s. 1.

²⁸ Tamże, s. 1.

²⁹ E. Cieślak, *Wykluczenie po chińsku*, „Gazeta Bankowa” 2009, nr 41, s. 36-39.

na na giełdzie NSE India w Bombaju. Nazwa podmiotu nie zmieniła się, jednak przy przejściu od instytucji *non-profit* do spółki akcyjnej, której dominującym właścicielem są fundusze *venture capital* oraz członkowie zarządu spółki, radykalnej zmianie uległy wartości i metody działania. Dzisiejsza SKS Microfinance to instytucja mikrofinańska, która działa w sposób pozwalający na maksymalizację zysku, jednak niekoniecznie postrzeganych przez pryzmat korzyści społecznych³⁰.

6. Zakończenie

Podsumowując rozważania na temat zalet i wad mikropożyczek jako narzędzia sprzyjającego inkluzji finansowej, można stwierdzić, że te pierwsze przeważają. Z kolei mankamenty nie stanowią takiego problemu, którego nie można by pokonać. Pomocny w tym zakresie może się okazać kanon dobrych praktyk opracowany przez Consultative Group to Assist the Poor (CGAP), który powinien być stosowany przez wszystkie instytucje działające na rynku mikrofinansów. Wśród zasad znalazły się m.in. następujące³¹:

- Osoby ubogie potrzebują zrównoważonego dostępu do różnych instrumentów finansowych, w tym do pożyczek, które odpowiadają ich potrzebom i możliwościom.
- Mikropożyczki są bardzo istotnym instrumentem walki z biedą – dostęp do nich pozwala ubogim gospodarstwom domowym na osiąganie przychodów, gromadzenie majątku i zmniejsza ich podatność na szoki zewnętrzne.
- Koncepcja mikrofinansów wiąże się z potrzebą budowania systemów finansowych dla osób biednych, które to systemy powinny być integralną częścią systemów finansowych.
- Brak wystarczającej infrastruktury (czynnika instytucjonalnego i ludzkiego) jest podstawową barierą rozwoju mikrofinansów, w tym mikropożyczek.
- Rolą rządów nie powinno być bezpośrednie dostarczanie usług finansowych, ale ich umożliwianie przez stosowanie polityki wsparcia lokalnych instytucji finansowych działających na przejrzystych zasadach, mających za cel dobro ludzi biednych.
- Mikropożyczki wymagają jednoczesnego świadczenia usług niefinansowych np. o charakterze doradczym, co pozwoli uniknąć nadmiernego zadłużenia.
- Bardzo ważną cechą mikrofinansów jest transparentność.

W rynku mikrofinansów drzemie ogromny potencjał rozwoju i jeśli tylko zmiany na nim zachodzące będą zmierzały w dobrym kierunku, można oczekiwać redukcji skali wykluczenia finansowego, a tym samym wzrostu dobrobytu.

³⁰ E. Janikowska, wyd. cyt., s. 75.

³¹ CGAP http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2747/keyPrincmicrofinance_CG_eng.pdf, 23.03.2012.

Literatura

- Access to Financial Services and the Financial Inclusion Agenda around the World: A Cross-Country Analysis with a New Data Set*, The CGAP/The World Bank, Washington 2011.
- Aghion B.A., Morduch J., *Ekonomia mikrofinansów*, Wydawnictwo AnWero, Gdańsk 2009.
- Bagiński P., *Amartya Sen i jego koncepcja wyjścia ze stanu ubóstwa poprzez poszerzenie zakresu wolności*, [w:] *Dialogi o rozwoju – Ubóstwo*, red. B. Lisocka-Jaegermann, Global Development Research Group 2007, nr 1.
- CGAP http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2747/keyPrincmicrofinance_CG_eng.pdf, 23.03.2012.
- Cieślak E., *Wykluczenie po chińsku*, „Gazeta Bankowa” 2009, nr 41.
- Dobrobyt społeczny, nierówności i sprawiedliwość dystrybucyjna*, red. S.M. Kot, A. Malawski, A. Węgrzecki, Wydawnictwo AE, Kraków 2004.
- Dowla A., Barua D., *The Poor Always Pay Back. The Grameen II Story*, Kumarian Press, Bloomfield 2006.
- Financial Access 2010. The State of financial inclusion Through of Crisis*, The CGAP/The World Bank Group, Washington 2010.
- Financial services provision and prevention of financial exclusion*, ed. L. Anderloni, European Commission, 2008.
- Janikowska E., *W jaki sposób mikrofinansowanie pomaga w walce z ubóstwem. Studium przypadku Grameen Bank*, „Ekonomia Społeczna” 2011, nr 2.
- Kappel V., Krauss A., Lontzek L., *Over-indebtedness and Microfinance. Constructing an Early Warning Index*, Center for Microfinance – University of Zurich, Zurich 2010.
- Maes J.P., Reed L.R., *State of the Microcredit Summit Campaign Report 2012*. http://www.microcredit-summit.org/pubs/reports/socr/2012/WEB_SOCR-2012_English.pdf, 30.03.12.
- Measuring the impact of Microfinance: our perspective*, <http://www.grameenfoundation.org/sites/default/files/Measuring%20the%20Impact%20of%20Microfinance.pdf>, 10.03.2012.
- Mikołajczyk B., Kurczewska A., *Mikrokredyty w Europie sposobem na pobudzenie przedsiębiorczości i walkę z wykluczeniem społecznym*, Difin, Warszawa 2011.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2009.
- Rogall H., *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*, Zys i S-ka, Poznań 2010.
- Sen A., *On Economic Inequality*, Clarendon Press, Oxford 1997.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF MICRO-LOANS AS THE TOOL OF FINANCIAL INCLUSION ENHANCING WEALTH GROWTH

Summary: Financial exclusion constitutes the factor which reduces wealth understood as the measure of meeting material and non-material needs (including social ones). The objective of the hereby paper is to identify advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth. Among advantages the reduction of poverty and the improvement of households' economic situations may be listed. Additionally micro-loans represent an instrument useful in fighting unemployment since they strengthen entrepreneurship and offer women opportunities for social advancement. However, they also have the following disadvantages: danger of extensive household debt and the threat of extortion by institutions providing micro-loans.

Keywords: micro, welfare, financial exclusion, financial inclusion.